

В. Б. Череватюк,

кандидат історичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4077-206X>

А. В. Череватюк,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

ФОРМУВАННЯ ДІЄВОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА У ШВЕЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
Каролінський інститут, Стокгольм, Швеція
E-mails: vitacherev@ukr.net, alinaadler41@gmail.com

***Мета** даної статті полягає у тому, щоб з'ясувати окремі компоненти, необхідні для формування дієвої та ефективної системи захисту прав людини в Україні, використовуючи досвід Швеції.*

***Методи:** для досягнення визначеної мети були використані загальні та спеціальні наукові методи, зокрема, діалектичний, аксіологічний, об'єктивності, системності, аналізу та порівняльно-правовий, що забезпечило цілісність дослідження та визначення напрямів формування дієвого механізму захисту прав людини. **Результати:** формування дієвої системи захисту прав людини в Україні тісно пов'язане із відмовою від позитивістського трактування прав людини і прийняттям природно-правового підходу, згідно з яким права людини випливають з природи людини, а тому є невідчужуваними і невід'ємними. **Обговорення:** використовуючи досвід Швеції щодо захисту прав людини, який передбачає поєднання правової бази, інституційних механізмів, участі громадянського суспільства та міжнародного співробітництва, Україна може сформувати ефективну систему захисту прав людини, інтегруючи усі необхідні компоненти: законодавче забезпечення, незалежне судочинство, громадянське суспільство, розвиток культури поваги до прав людини, міжнародна співпраця, інноваційні підходи до забезпечення та захисту прав людини та ін. Дієвий захист прав людини в Україні можливий лише за умови функціонування розвиненого громадянського суспільства.*

***Ключові слова:** захист прав людини; правозахист; механізм захисту прав людини; дієва система захисту прав людини; омбудсман; незалежний суд; громадянське суспільство.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Тема захисту прав людини завжди буде актуальною. Сьогодні в Україні формування дієвої системи захисту прав людини утруднене багатьма чинниками, зокрема війною, введенням воєнного стану, високим рівнем корупції, проблемами розвитку повноцінного громадянського суспільства, небажанням міняти своє правове мислення та ментальність, яка характеризується викривленим сприйняттям демократичних засад існування суспільства та держави, уявленням про них, закостинілістю у розумінні суті та при-

значенні держави та ін. Усе це не наближає нас до відчуття захищеності і впевненості, що ми зможемо у випадку порушення, відновити свої порушені права, а отже і справедливість. Найближчою нашою перспективою має стати перехід від державоцентризму до людиноцентризму. Сформована людиноцентрична політика гуманістичного європейського суспільства сприятиме розвитку життєвого середовища, необхідного для реалізації людиною її можливостей, захисту її прав. Власне тому, дане дослідження покликане не тільки визначити окремі компоненти

формування системи дієвого захисту прав людини, а й з'ясувати шляхи подолання перешкод і викликів у цьому процесі, використовуючи досвід Швеції.

Мета даної статті полягає у тому, щоб з'ясувати окремі компоненти, необхідні для формування дієвої та ефективної системи захисту прав людини в Україні, використовуючи досвід Швеції.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Різні аспекти захисту прав людини неодноразово досліджувалися в науковій літературі, зокрема в роботах таких вчених як: Д. Андреев, Н. Бордун-Комар, М. Братасюк, О. Венецька, О. Зайчук, А. Джуська, Ю. Разметаєва, Н. Камінська, В. Нестерович, Н. Оніщенко, В. Паліюк, Т. Пашук, В. Сущенко та ін. Деякі аспекти системи захисту прав людини у Швеції були предметом дослідження наукових розвідок В. Головань, І. Бакірової, Т. Іванової та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування дієвої системи захисту прав людини, надавання їй завершеності та визначеності є довготривалим багатогранним процесом, який потребує співпраці між урядами, міжнародними організаціями, громадянським суспільством та окремими особами. Серед основних компонентів, які необхідні для цієї системи, можна виокремити наступні: законодавче забезпечення, зокрема прийняття комплексних законів, які захищають права людини і є фундаментальним. Основою для захисту прав людини звичайно ж є Конституції, міжнародні договори (такі як Загальна декларація прав людини та регіональні конвенції) і національне законодавство. Фундаментальні закони мають визначати і окреслювати права, закладаючи основу для підзвітності та правового захисту. Щодо України, то можемо погодитись з думкою П. Корнієнка про те, що у нашій державі ще не набули належного відображення ні реальність забезпечення правового захисту як юридичної категорії, ні необхідність його особливого закріплення в законодавстві й законотворчій діяльності. Аргументом на користь цієї позиції може виступити той факт, що національне законодавство щодо формування механізму правового захисту та засад його ефективного втілення в життя, стосується вузь-

кого кола суб'єктів і є спеціальним. Якраз фундаментальні акти, про які йшлося вище і які б розглядали людину, її права і свободи, гарантії захисту та охорону її прав, як пріоритетний об'єкт правового регулювання, відсутні. Можна стверджувати, що наш законодавець за більш ніж тридцятиліття незалежності, ще не зміг в повній мірі відійти від позитивістської концепції, тобто не є людиноцентристсько орієнтованим, при здійсненні нормотворчості [1, с. 69]. На домінування законницького (легістського) розуміння права в Україні, ототожнення права із законом, що зумовлює значну розбалансованість законодавства і приводить до неефективності захисту прав людини, вказує у своєму дисертаційному дослідженні Н. Бордун-Комар, наголошуючи на необхідності зміни парадигмальних підходів у розумінні та застосуванні механізму захисту прав людини. Авторка доводить, що гуманістичні засади правозахисної політики мають стосуватися всіх елементів системи захисту прав людини: і законодавства, і правозахисної діяльності, всіх суб'єктів та інституцій, які покликані цю політику здійснювати [2].

Щодо законодавчої основи дієвого механізму захисту прав людини у Швеції, то інкорпорація прав людини у правову систему у цій країні відбувається різними засобами, включаючи Конституцію Швеції, яка чітко захищає основні права, такі як свобода слова, зібрань та асоціацій. Крім того, Швеція підписала численні міжнародні договори та конвенції з прав людини, які безпосередньо застосовуються в національних судах. Важливим аргументом на підтвердження ефективності захисту прав людини у Швеції є те, що вона є державою-членом Європейського Союзу (ЄС), який також приділяє значну увагу захисту прав людини, інтегруючи ці принципи в усі свої установи та державичлени. Одним із ключових елементів системи захисту прав людини в ЄС є Хартія основних прав, що визначає права та свободи людей у межах ЄС. Вона охоплює громадянські, політичні, економічні та соціальні права, гарантуючи їх захист, включаючи гідність, свободу, рівність, солідарність і справедливість. Хартія ЄС є джерелом стандартів захисту прав людини для усіх органів та інституцій ЄС. Формулю-

вання прав людини навколо поняття людської гідності у Хартії ЄС свідчить про визнання означеної властивості людини джерелом усіх її прав, а також про поступове зростання значення гуманізму, як ключової засади інституту прав людини [3, с. 26].

Незалежне судочинство є вагомим підтвердженням дієвості системи захисту прав людини в державі. Незалежний і неупереджений суд забезпечує дотримання законів, що захищають права людини. Суди відіграють вирішальну роль у тлумаченні законів, вирішенні спорів і забезпеченні справедливості для тих, чії права порушені.

Якщо говорити про українські суди, то варто звернути увагу на результати триваючої судової реформи. Поки що про незалежність українських судів, яка сприятиме забезпеченню якості правосуддя та належного рівня захисту прав і свобод людини, говорити рано. Всім залученим до судової реформи потрібно ще багато працювати над вдосконаленням принципів незалежності та безсторонності суду та над їх неухильним дотриманням в судочинстві. Є також нагальна потреба у запровадженні дієвих механізмів стимулювання дотримання цих основоположних засад судової влади [4, с. 83]. Без дотримання цих принципів неможливо досягти належного доступу до правосуддя, такого як ми можемо спостерігати у Швеції.

Разом із статусом кандидата на вступ в ЄС, Україна отримала цілий ряд завдань, пов'язаних з трансформацією всіх сфер життєдіяльності. Серед семи блоків реформ, виконання яких Євросоюз визначив як умову того, що статус кандидата збережеться, системи захисту прав людини безпосередньо стосуються питання завершення судової реформи і реформи Конституційного суду. У цьому контексті, особливої актуальності набувають проблеми порушення незалежності суддів. Неправомірне втручання, вплив або тиск на суддю, у зв'язку зі здійсненням ним правосуддя, мають гарантувати відповідні механізми та заходи, що передбачають діяльність органів та осіб, до повноважень яких це віднесено. Вагому роль у забезпеченні незалежності суддів в Україні відіграє Вища рада правосуддя (ВРП), яка після поновлення своєї ро-

боти намагається справитись із проблемами, які потребують нагального вирішення, зокрема формування кадрового складу членів ВККСУ, створення служби дисциплінарних інспекторів тощо. Тільки час покаже, наскільки ВРП справиться з покладеними на неї завданнями, які посприяють утвердженню незалежності суддів та авторитету правосуддя [5, с. 340]. І, як наслідок, позитивно вплинуть на дієвість захисту прав людини в Україні.

Таким чином, ще дуже багато потрібно зробити для того, щоб суд в Україні був незалежним, і, як мінімум, довести до завершення очищення та оновлення судів, якісно оновити Конституційний суд та адміністративне судочинство, адже адміністративні суди – це суди, що розглядають спори громадян із державою і мають перевіряти, чи не порушує держава і її службовці прав людини.

Що ж до шведської правової системи, то вона підтримує незалежну та неупереджену судову систему, яка відіграє вирішальну роль у захисті прав людини. Шведські суди належним чином забезпечують застосування та тлумачення законів, відповідно до принципів прав людини, дозволяючи тим, чії права порушені, вимагати відповідного відшкодування.

Державні установи, омбудсмени та комісії з прав людини, яким доручено моніторинг дотримання прав людини, розслідування та виявлення порушень прав людини, є важливими у процесі формування ефективної системи захисту прав людини. Ці органи повинні мати достатні ресурси, повноваження та автономію для належного виконання своїх функцій. Урядові органи Швеції, такі як Шведська національна інституція з прав людини та Шведське агентство з міжнародного співробітництва (Sida), працюють над просуванням прав людини в країні та в усьому світі. Зокрема, Sida підтримує міжнародні проекти, спрямовані на права людини, демократію та верховенство права.

Беззаперечно, що діяльність усього механізму сучасної держави має бути спрямована на утвердження фундаментальних конституційних принципів, на яких вона заснована – принципів верховенства права і поваги до прав людини. Як вважає В.В. Копча, діяльність держави щодо

здійснення своєї правозахисної функції можна диференціювати на загальну і спеціалізовану. При цьому загальна правозахисна діяльність є в компетенції будь-якого державного органу (уряду, парламенту, президента); щодо спеціалізованої, то до неї можна віднести здійснення правосуддя, конституційний контроль, діяльність поліції прокуратури та інших органів, що сприяють правосуддю [6, с. 133].

В контексті нашого дослідження цікавим є дослідження інституту омбудсмана в Україні та Швеції. Омбудсман вважається основним механізмом захисту прав людини у Швеції [7]. Запроваджена у Швеції на початку XIX ст. класична, або сильна, модель омбудсмана є сьогодні найбільш поширеною у світі. Парламентський омбудсман у Швеції призначається (або обирається) парламентом і підзвітний йому, тобто даний інститут знаходиться в системі законодавчої гілки влади. Омбудсман виступає в ролі органу парламенту, при цьому у разі відсутності широких повноважень, відповідно, потрапляє в певну залежність від парламенту. Основною функцією класичного парламентського омбудсмана є контроль над діяльністю адміністрації та її посадових осіб [8, с. 200]. У Швеції є також спеціалізовані омбудсмани, діяльність яких охоплює сфери, що зазнають найбільш масового порушення прав людини, зокрема омбудсман з питань конкуренції (з 1951 року), омбудсман з питань рівних можливостей (з 1980 року), омбудсман по питаннях з дискримінації (з 1986 року) тощо [8, с. 201]. Ця назва встановлена риксдагом у Законі про омбудсмана з питань дискримінації. Він набув чинності одночасно із створенням органу – 1 січня 2009 року. Цікаво, що у Швеції відповідно до Закону «Про дискримінацію» існує сім підстав для дискримінації: стать, гендерна ідентичність та гендерне самовираження; етнічна приналежність; релігія або інші вірування; інвалідність; сексуальна орієнтація; вік [9].

Позитивним досвідом шведського омбудсмана є парламентський контроль за судовою владою. Рішення чи протоколи включають заяви парламентських омбудсманів, у яких роз'яснюється, чи діяв відповідний орган державної влади відповідно до закону чи ні. Якщо

орган державної влади діяв неправильно, омбудсман виступить із критикою, яка може бути спрямована як проти органу влади, так і проти окремої державної посадової особи. З усіх скарг, що подаються щороку, близько 10 відсотків містять ту чи іншу форму критики. Омбудсмани також можуть проводити розслідування з власної ініціативи – іншими словами, розслідування може бути розпочато, навіть якщо не було подано жодної скарги. Інститут омбудсмана у Швеції користується довірою громадян через те, що не тільки оприлюднює виявлені порушення в роботі органів державного управління, а й впливає на відповідні органи, з метою відновлення порушених прав громадян. Рішення омбудсмана не має юридичної сили, а це означає, що державний орган офіційно не зобов'язаний підпорядковуватися критиці омбудсмана. Проте на практиці це не так. Державні органи використовують висновки, видані омбудсманами, застосовуючи їх для підвищення якості внутрішніх процедур та покращення діяльності органів державної влади. Крім того, рішення омбудсманів відстежуються і широко висвітлюються у ЗМІ [10].

Щодо України, то ч. 2 ст. 55 Конституції України закріплює за кожним громадянином «право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого ВРУ з прав людини» [10]. Діяльність омбудсмана в Україні має рекомендаційний характер [11].

Сьогодні можна відзначити активну діяльність Офісу Омбудсмана України щодо аналізу стану дотримання прав людини. Закономірно, що значна кількість випадків порушень прав людини викликана збройною агресією РФ проти України, порушенням РФ норм міжнародного гуманітарного права стосовно українських військовополонених і цивільних осіб, що утримуються у РФ чи на тимчасово окупованій нею території України, їх обміну чи повернення.

У щорічній доповіді уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році омбудсман рік визначив найпоширеніші порушення прав людини в секторі безпеки та оборони, зокрема, стосовно відсутності належного медичного за-

безпечення наших військовополонених, масових порушень прав громадян на доступ до медичної допомоги у регіонах України, які охоплені бойовими діями внаслідок збройної агресії РФ, та щодо якості медичної допомоги, неналежного забезпечення рівних прав і свобод, серед яких порушення політичних прав та міграційного законодавства, дискримінації та поширення мови ворожнечі, домашнього насильства і торгівлі людьми, порушення права на свободу віросповідання, прав національних меншин і корінних народів тощо. Омбудсманом було також наголошено, що до викликів воєнного часу виявилась також не готовою і система запобігання та протидії домашньому насильству та торгівлі людьми тощо.

Важливо, що у доповіді були надані рекомендації щодо удосконалення законодавства в сфері запобігання та протидії дискримінації в Україні, протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому та насильству за ознакою статі й щодо розроблення порядку надання медичної, реабілітаційної, психологічної допомоги. Очікувалось, що доповідь омбудсмана стане поштовхом до змін, як для органів влади, так і для громадянського суспільства, на шляху до більш людиноцентричного підходу, дотримання принципу недискримінації та рівності, та забезпечення права на належну медичну допомогу [13].

Освітній та мовний омбудсмани розпочали свою діяльність в Україні з 2019 року і покликані займатися питаннями захисту прав здобувачів освіти і педагогів та піклуватися про забезпечення функціонування української мови як державної відповідно.

Задля дієвого захисту прав людини, інститути омбудсманів мають належно виконувати свої функції, зокрема, щодо прийняття та розгляду скарг та виявлення сфер державного управління, які потребують удосконалення або більшої підзвітності. Щодо розгляду скарг, то тут проблеми варто вирішувати неупереджено, без зовнішніх впливів і недопущення їх повторення. Крім того, на ефективність діяльності інститутів омбудсманів по захисту прав людини впливає систематичність звітів і рекомендацій як законодавцям, так і громадськості в цілому.

Важливо, щоб інститути омбудсманів для виконання своїх функцій мали відповідні ресурси, здійснювали ефективний моніторинг та збір інформації, постійно висвітлювали свою діяльність в ЗМІ та звертались до громадськості, були фінансово й організаційно незалежними. Ключовими у діяльності інститутів омбудсманів мають бути відкриті звіти про відмову у співпраці будь-якого державного органу чи посадової особи. Саме відкриті звіти є важливим інструментом виконання рекомендацій і привертання уваги до питань, які за інших обставин могли б опинитись поза контролем громадськості чи ЗМІ. Важливою функцією омбудсмана є регулярне інформування всіх зацікавлених осіб про хід розгляду скарг і розслідувань та захист тих, що скаржаться, від помсти. Дієвий інститут омбудсмана повинен мати законодавчо закріплені права й можливості виконати свої повноваження по захисту прав людини. Для ефективної діяльності інституту омбудсмана необхідним є формування відносин співпраці з іншими органами нагляду та громадянським суспільством [14].

Розвиток культури поваги до прав людини, де права є такою ж частиною життя індивідів, як і мова, традиції, мистецтво та зв'язок із рідною землею, теж є вагомим компонентом дієвості системи їх захисту. Школи, медіа та громадські ініціативи мають відігравати ключову роль у підвищенні обізнаності й навчанні людей щодо знання та розуміння їхніх прав. Фундаментальним принципом освіти у галузі прав людини є стимулювання поваги до цих прав і свобод у процесі навчання та освіти. Інтеграція комплексної освіти з прав людини в шкільні навчальні плани та громадські програми в Україні надасть більшій кількості людей можливість розуміти, захищати та відстоювати свої права.

Варто відзначити, що освіта у Швеції відіграє важливу роль у підході до прав людини. Освіта з прав людини включена в шкільну програму, тим самим сприяючи розвитку культури поваги до прав людини з раннього віку.

Наступне, на що варто звернути увагу при вирішенні даної проблеми – це роль громадянського суспільства у системі захисту прав людини. Інституції громадянського суспільства в

Швеції активно сприяють розвитку прав людини. Їх діяльність різнопланова, включаючи адвокацію, підвищення обізнаності громадян у сфері прав людини та підтримку маргінальних груп, гарантуючи, що їхні голоси будуть почуті і враховані.

В Україні громадянське суспільство теж займає своє чільне місце в правозахисті. Слушною є думка Н. Бордун-Комар, що дієвий захист прав людини практично неможливий без сформованого розвиненого багаточисельного громадянського суспільства, яке дасть можливість в повній мірі відчувати реальне народовладдя, відновлення республіканізму, наповнення його реальним змістом. Авторка навіть пропонує закріпити в Конституції України контроль правозахисних організацій за забезпеченням прав людини органами місцевого самоврядування, державними органами та їх посадовими особами і надання їм права законодавчої ініціативи» [2, с. 207], що вважаємо доцільним.

Громадські організації, правозахисні групи та масові рухи дуже часто єдині, хто стоїть на сторожі захисту прав людини. Саме вони лобюють зміни політики, влади, надають підтримку постраждалим, чий права порушені, притягнення до відповідальності винних. Громадянське суспільство України поступово інтегрує європейські демократичні практики та інституції захисту прав людини. А у просуванні прав людини в ЄС, організації громадянського суспільства та групи захисту прав людини відіграють активну роль. Для забезпечення надійних механізмів захисту, громадські інституції надають інформацію, відстежують ситуацію з правами та співпрацюють з установами ЄС.

В Україні протягом останніх років значна кількість громадських, благодійних, релігійних організацій орієнтувала свою діяльність на захист прав та вирішенні проблемних питань військовослужбовців, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ. Україна сьогодні має можливість втілити ідею громадянського суспільства в реальність, зазнаючи найменших втрат часу та інших ресурсів. Проте це стане можливим за певних умов: якщо і власний, і європейський досвід суспільство засвоїть у доста-

тньому обсязі та неупереджено; якщо будемо діяти послідовно, адекватно і впевнено при вирішенні цього надзвичайно складного завдання: побудови громадянського суспільства [15, с. 113].

На жаль, співпраця між державами та міжнародними організаціями, яка мала б зміцнювати глобальну систему прав людини, сьогодні демонструє не кращу позицію в цьому захисті по відношенню до України. ООН, ОБСЄ, Міжнародний комітет Червоного Хреста, які мали б забезпечувати захист прав людини і притягувати до відповідальності всіх винних у порушеннях цих прав, так і не стали платформами для діалогу та дій. Крім глибокої стурбованості, ці міжнародні структури не приклали жодних зусиль для захисту прав українських громадян, які страждають від російської агресії. Тому Україна сьогодні має більше сподіватися на підтримку добровільного об'єднання держав-союзниць і перетворення його в офіційно визнаний, усталений інструмент міжнародної підтримки, який стане вагомим компонентом системи захисту прав людини в Україні. Важливим у цьому контексті є зміцнення міжнародної співпраці та мереж організацій та активістів для захисту прав людини в глобальному масштабі, сприяння солідарності та спільних дій, а також активне використання дипломатичних каналів і багатосторонніх інституцій для боротьби з порушеннями прав людини та забезпечення відповідальності урядів на міжнародному рівні. Щодо Швеції, то ця країна демонструє активну участь у міжнародних правозахисних ініціативах, відстоюючи права людини на світовій арені. Ця країна підтримує міжнародні організації та бере участь у різних заходах, присвячених правам людини, сприяючи розробці та забезпеченню міжнародних стандартів.

В останні роки з'явилося декілька інноваційних підходів до забезпечення та захисту прав людини, які також можуть позитивно вплинути на дієвість системи захисту прав людини. Ці підходи використовують технології, спільні ініціативи та нові стратегії для вирішення нових викликів. Ось деякі з них, варті уваги:

- використання технології, як-от блокчейн та інструменти цифрової перевірки, для безпечно-

го документування порушень прав людини, забезпечення цілісності та автентичності доказів;

- використання платформ соціальних медіа для виявлення та повідомлення про порушення прав людини в режимі реального часу, що забезпечує швидке реагування;

- використання даних і аналітики для виявлення моделей порушень, відстеження тенденцій і пропаганди змін у політиці на основі науково підкріпленої інформації.

Бізнес також зобов'язаний поважати права людини. Важливо заохочувати корпоративну соціальну відповідальність і притягувати компанії до відповідальності за їхній вплив на права людини через нормативні акти та етичні стандарти. Можливий також тиск на корпорації, щоб гарантувати, що їхні ланки постачання вільні від порушень прав людини за допомогою підвищення прозорості та підзвітності. Варто також сприяти дотриманню корпораціями стандартів прав людини за допомогою галузевих інструкцій та сертифікації.

Для посилення дієвості системи захисту прав людини, особливу увагу слід також приділяти захисту маргіналізованих і вразливих груп, таких як біженці, діти, жінки, ЛГБТК+ особи та люди з обмеженими можливостями. Необхідна спеціальна політика та заходи для задоволення їхніх конкретних потреб. Швеція має позитивний досвід у захисті вразливих груп, зокрема, біженців, шукачів притулку та меншин. У країні проводиться цілий ряд заходів, щоб забезпечити підтримку, інтеграцію та захист цих осіб.

Висновки. Інтегруючи вище наведені компоненти та сприяючи цілісному підходу, який залучає всіх зацікавлених сторін, можна створити дієву систему захисту прав людини, яка поступово забезпечить гідність, рівність і свободи людей.

Інноваційні підходи доповнюють традиційні методи захисту прав людини та пропонують нові інструменти та стратегії для подолання сучасних викликів. Застосування технологій, інклюзивності, освіти та стратегічної адвокації може значно сприяти просуванню та захисту прав людини у світі, що швидко змінюється.

Швеція – демократична, правова держава, яка твердо дотримується прав людини та відома

своїми зусиллями у створенні та підтримці комплексної системи їх захисту. Загалом підхід Швеції до захисту прав людини передбачає поєднання правової бази, інституційних механізмів, участі громадянського суспільства та міжнародного співробітництва. Цей багатогранний підхід відображає відданість Швеції дотриманню прав людини як усередині країни, так і на міжнародному рівні.

Література

1. Корнієнко П.С. Правозахисна діяльність та становлення прав і свобод людини в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 66-70. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2021.12.

2. Бордун-Комар Н. Захист прав людини в Україні у контексті основних типів праворозуміння. 2021. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/73a96a82-6b0b-4ef8-be29-9d3cc4bb9848>

3. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу як регіональний «праволюдський» стандарт. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3(74). С. 23-30.

4. Ювчиця О. Принципи незалежності та безсторонності суду в цивільному судочинстві України: історія виникнення та становлення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.13>.

5. Пушкар С.І. Забезпечення незалежності суддів як гарантія їх діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 336-341. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.54>.

6. Копча В. Правозахисна функція держави: доктринальні підходи до розуміння. *Публічне право*. 2018. № 3(31). С. 132-138. DOI: <https://doi.org/10.37374/2019-34-17>

7. Бакірова І.О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254

8. Головань В. Світовий досвід діяльності інституту омбудсмана. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 199-203.

9. De sju diskrimineringsgrunderna. URL: <https://www.do.se/choose-language/ukrainskij-ukrainska>

10. Riksdagens ombudsmän. URL: <https://www.jo.se/en/decisions/>
11. Конституція України: Закон від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.10.2023).
12. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 груд. 1997 р. № 776/97-ВР. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
13. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/>.
14. Інститути омбудсменів. URL: <https://securitysectorintegrity.com/uk/>
15. Череватюк В.Б. Взаємодія громадянського суспільства з системою забезпечення інформаційної безпеки України в умовах Євроінтеграції. Правова свідомість і правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: колективна монографія / за заг. ред. О.М. Макеєвої. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2022. 172 с.
- References**
1. Korniyenko P.S. Pravozaehysna diyalnist ta stanovlennya prav i svobod lyudyny v Ukrayini. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2021. № 2. S. 66-70. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2021.12.
2. Bordun-Komar N. Zakhyst prav lyudyny v Ukrayini u konteksti osnovnykh typiv pravorozuminnya. 2021. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/73a96a82-6b0b-4ef8-be29-9d3cc4bb9848>
3. Dobryanskyu S. Khartiya osnovnykh prav Yevropeyskoho Soyuzu yak rehionalnyu «pravolyudskyyu» standart. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*. 2013. № 3(74). С. 23-30.
4. Yuvchytsya O. Pryntsypy nezalezhnosti ta bezstoronnosti sudu v tsyvilnomu sudochynstvi Ukrayiny: istoriya vynyknennya ta stanovlennya. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. № 2. S. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.13>.
5. Pushkar S.I. Zabezpechennya nezalezhnosti suddiv yak harantiya yikh diyalnosti. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya PRAVO*. 2023. Vyp. 78. Ch. 2. S. 336-341. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.54>.
6. Kopcha V. Pravozaehysna funktsiya derzhavy: doktrynalni pidkhody do rozuminnya. *Publichne pravo*. 2018. № 3(31). S. 132-138.
7. Bakirova I.O. Derzhavno-pravovyy mekhanizm zabezpechennya konstytutsiynoho prava lyudyny i hromadyanyna na sudovyy zakhyst ta mistse orhaniv yustytseyi Ukrayiny u zdiysnenni pravosuddya. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254
8. Holovan V. Svitovyy dosvid diyalnosti instytutu ombudsmana. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. № 3. S. 199-203.
9. De sju diskrimineringsgrunderna. URL: <https://www.do.se/choose-language/ukrainskij-ukrainska>
10. Riksdagens ombudsmän. URL: <https://www.jo.se/en/decisions/>
11. Konstytutsiya Ukraïny: Zakon vid 28 cher. 1996 r. № 254k/96-VR. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennya: 28.10.2023).
12. Pro Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny: Zakon Ukrayiny vid 23 hrud. 1997 r. № 776/97-VR. Redaktsiya vid 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennya: 28.10.2023).
13. Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny pro stan doderzhannya ta zakhystu prav i svobod lyudyny i hromadyanyna v Ukrayini u 2022 rotsi. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/>.
14. Instytuty ombudsmeniv. URL: <https://securitysectorintegrity.com/uk/>
15. Cherevatyuk V.B. Vzayemodiya hromadyanskoho suspilstva z systemoyu zabezpechennya informatsiynoyi bezpeky Ukrayiny v umovakh Yevrointehratsiyi. *Pravova svidomist i pravova kultura v umovakh stanovlennya hromadyanskoho suspilstva: kolektyvna monohrafiya / za zah. red. O.M. Makeyevoyi. Ternopil: Osadtsa Yu.V., 2022. 172 s.*

Viktoriya Cherevatiuk, Alina Cherevatiuk

FORMATION OF AN EFFECTIVE HUMAN RIGHTS PROTECTION SYSTEM IN UKRAINE AND SWEDEN: A COMPARATIVE ASPECT

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue 1, 03058, Kyiv, Ukraine
Karolinska Institute, Stockholm, Sweden
E-mails: vitacherev@ukr.net, alinaadler41@gmail.com

The purpose of this article is to find out the individual components necessary for the formation of an effective human rights protection system in Ukraine, using the experience of Sweden. **Methods:** to achieve the defined goal, general and special scientific methods were used, in particular, dialectical, axiological, objectivity, systematic, analysis, and comparative legal methods, which ensured the integrity of the research and the determination of directions for the formation of an effective mechanism for the protection of human rights. **Results:** the formation of an effective human rights protection system in Ukraine is closely related to the rejection of the positivist interpretation of human rights and the adoption of a natural-law approach, according to which human rights derive from human nature and are therefore essential. **Discussion:** using, among other things, the experience of Sweden in the protection of human rights, which involves a combination of the legal framework, institutional mechanisms, the participation of civil society in the protection of human rights and international cooperation, Ukraine can form an effective system for the protection of human rights, integrating all the necessary components: legislative support, independent judiciary, developed civil society, the development of a culture of respect for human rights, international cooperation, innovative approaches to ensuring and protecting human rights, etc. Effective protection of human rights in Ukraine is possible only under the condition of the functioning of a developed civil society.

Key words: human rights protection; human rights protection mechanism; effective human rights protection system; ombudsman; independent court; civil society.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2023